

GLOBALLASHUV VA RAQAMLASHTIRISH JARAYONLARIDA IJTIMOY TIZIMLARNING BARQAROR RIVOJLANISHI

I.I.Rizayev

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
Samarqand filiali “Gumanitar va ijtimoiy fanlar” kafedrasida dotsenti,
falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15087556>

Annotatsiya. Globallashuv va raqamlashtirish jarayonlari zamonaviy jamiyat taraqqiyotining ajralmas qismiga aylanib, ijtimoiy tizimlar dinamikasiga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu maqolada ijtimoiy tizimlarning barqaror rivojlanishi uchun ularning o'z-o'zini tashkil etish, adaptatsiya va innovatsiya jarayonlari tahlil qilinadi. Globallashuv va raqamlashtirishning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy sohalariga ta'siri, shuningdek, ularning ijobiy va salbiy oqibatlari o'rganiladi. Barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun raqamli transformatsiya, axborot xavfsizligi, iqtisodiy tenglik va ekologik barqarorlikka e'tibor qaratish zarurligi ta'kidlanadi. Tadqiqot natijalari ijtimoiy tizimlarning uzluksiz rivojlanishi uchun tizimli yondashuv va innovatsion strategiyalarning ahamiyatini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: globallashuv, raqamlashtirish, ijtimoiy tizimlar, innovatsiya, raqamli transformatsiya, madaniy integratsiya, ijtimoiy adaptatsiya.

Hozirgi kunda globallashuv va raqamlashtirish jarayonlari jamiyat taraqqiyotining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Bu jarayonlar ijtimoiy tizimlar dinamikasiga chuqur ta'sir ko'rsatib, ularning barqaror rivojlanishiga yangi imkoniyatlar va bir vaqtning o'zida jiddiy tahdidlar yuzaga keltirmoqda. Iqtisodiyot, siyosat, madaniyat va ta'lim sohalaridagi o'zgarishlar jamiyatning umumiy taraqqiyotini belgilab beradi va yangi sharoitlarga moslashuvchan mexanizmlarni ishlab chiqishni talab qiladi.

Sinergetika nazariyasiga ko'ra, ijtimoiy tizimlar murakkab, o'zgaruvchan va tarkibiy jihatdan xilma-xil bo'lgan tizimlar sifatida qaraladi. Ushbu yondashuv globallashuv va raqamlashtirish ta'sirida ijtimoiy tizimlar rivojlanishining o'zgaruvchan mexanizmlarini tushunish va tahlil qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan, ijtimoiy tizimlarning barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun ularning o'z-o'zini tashkil etish, adaptatsiya va innovatsiya jarayonlari chuqur o'rganilishi lozim.

Globallashuv va raqamlashtirish ijtimoiy tizimlarning rivojlanishini jadallashtirish bilan birga, ularning barqarorligiga ham ta'sir ko'rsatadi. Ushbu jarayonlar ijobiy va salbiy ta'sirlarga ega bo'lib, ular ijtimoiy munosabatlar, iqtisodiy tizimlar, madaniyat va siyosiy institutlarga jiddiy ta'sir qiladi. Barqarorlikni ta'minlash uchun quyidagi asosiy omillarni tahlil qilish zarur:

- globallashuv iqtisodiy o'sishni rag'batlantirsa-da, ba'zi jamiyatlarda tabaqalanish va ijtimoiy tengsizlikni oshirishi mumkin. Raqamlashtirish natijasida iqtisodiy imkoniyatlar oshsa-da, raqamli bo'linish (digital divide) kambag'al va boy qatlamlar o'rtasidagi farqni kuchaytirishi mumkin;

- raqamlashtirish jarayonida axborot texnologiyalaridan foydalanish oshib borgan sari, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, kiberhujumlar va axborot manipulyatsiyasi masalalari dolzarb bo'lib bormoqda. Ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash uchun kiberxavfsizlik choralari kuchaytirish muhim ahamiyatga ega;

- globallashtirish jahon madaniyatlarining integratsiyasiga olib kelsa-da, ayrim jamiyatlarda milliy madaniyat va anʼanalarga tahdid tugʻdirishi mumkin. Bu esa ijtimoiy ziddiyatlarni keltirib chiqarishi mumkin. Barqarorlikni taʼminlash uchun milliy madaniy merosni saqlab qolish va ragʻbatlantirish zarur;

- raqamlashtirish anʼanaviy ish oʻrinlarining yoʻqolishiga va yangi kasblarning paydo boʻlishiga olib kelmoqda. Agar mehnat bozori yangi talablarga tez moslashmasa, ishsizlik va ijtimoiy norozilik kuchayishi mumkin. Shuning uchun kasbiy qayta tayyorlash va raqamli koʻnikmalarni rivojlantirish muhim hisoblanadi;

- zamonaviy raqamli texnologiyalar jamiyat aʼzolari oʻrtasidagi munosabatlarga katta taʼsir koʻrsatmoqda. Internet va ijtimoiy tarmoqlar ijtimoiy integratsiyani kuchaytirishi yoki aksincha, axborot manipulyatsiyasi va radikallashtirish olib kelishi mumkin;

- globallashtirish va raqamlashtirish davlat boshqaruv tizimida ham sezilarli oʻzgarishlarga olib kelmoqda. Elektron hukumat, raqamli xizmatlar va sunʼiy intellektdan foydalanish byurokratik jarayonlarni yengillashtirsa-da, ularni samarali boshqarmaslik ijtimoiy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin;

- globallashtirish va raqamlashtirish iqtisodiy oʻsishni tezlashtirsa-da, ekologik muammolarni ham keltirib chiqaradi. Barqaror rivojlanishni taʼminlash uchun ekologik masalalarga eʼtibor qaratish, "yashil texnologiyalar"dan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Barqaror rivojlanish uchun ijtimoiy tizimlarning dinamikasini boshqarish murakkab va koʻp qirrali jarayon boʻlib, u jamiyatning turli jabhalarida uzluksiz tartibga solish va muvofiqlashtirishni talab qiladi. Avvalo, ijtimoiy tizimlarni tahlil qilish va ularning asosiy tendensiyalari, muammolari va imkoniyatlarini aniqlash muhim hisoblanadi. Bu jarayon demografik oʻzgarishlar, urbanizatsiya, ijtimoiy qatlamlar oʻrtasidagi munosabatlar, iqtisodiy va madaniy faktorlarni oʻrganishni oʻz ichiga oladi.

Barqaror rivojlanish strategiyasini shakllantirish jarayonida davlat, fuqarolik jamiyati va xususiy sektor oʻrtasidagi hamkorlikni kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Innovatsiya va texnologik taraqqiyotni ragʻbatlantirish, taʼlim va inson kapitalini rivojlantirish, gender tengligi va ijtimoiy adolatni taʼminlash ustuvor vazifalardan biri boʻlishi kerak. Shuningdek, iqtisodiy oʻsishni taʼminlash bilan birga ekologik barqarorlikni saqlash va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni taʼminlash zarur.

Ijtimoiy tizimlarning dinamikasini boshqarishda aholi bandligi, sogʻliqni saqlash, ijtimoiy himoya tizimlari va urbanizatsiya jarayonlarini tizimli ravishda boshqarish muhimdir. Infratuzilmani rivojlantirish, ayniqsa, transport va kommunikatsiya tarmoqlarini yaxshilash ijtimoiy barqarorlik va hayot sifatini oshirishda asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Raqamli transformatsiya va axborot texnologiyalarini joriy etish, davlat xizmatlarini raqamlashtirish va maʼlumotlar asosida qarorlar qabul qilish tizimlarni samarali boshqarish imkonini beradi. Shu bilan birga, ijtimoiy xavfsizlikni taʼminlash, jinoyatchilik va korrupsiyaga qarshi kurashish, ijtimoiy risklarni kamaytirish orqali jamiyat barqarorligini oshirish mumkin.

Barqaror rivojlanishga erishish uchun monitoring va baholash mexanizmlarini joriy etish, ijtimoiy dinamikani kuzatib borish va doimiy ravishda islohotlarni moslashtirish zarur. Bu jarayonlarda jamoatchilik fikrini inobatga olish, shaffoflikni taʼminlash va fuqarolarni qaror qabul qilish jarayonlariga jalb etish ijtimoiy tizimlarning samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Shunday qilib, ijtimoiy tizimlarning dinamikasini boshqarish kompleks yondashuvni talab qiladi. U iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy omillarni uyg‘unlashtirgan holda jamiyatning uzluksiz rivojlanishini ta’minlashga qaratilgan chora-tadbirlarni o‘z ichiga olishi lozim.

Globallashuv va raqamlashtirish jarayonlari ijtimoiy tizimlarning rivojlanish dinamikasiga jiddiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Ushbu jarayonlar ijtimoiy munosabatlarning yangi shakllarini vujudga keltirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va jamiyatni tarkibiy jihatdan o‘zgarishiga olib kelmoqda. Biroq, bunday o‘zgarishlar ijtimoiy tizimlarning barqarorligi uchun muayyan tahdidlar ham yuzaga keltirishi mumkin. Shu bois, ijtimoiy tizimlarning uzluksiz rivojlanishi va muvozanatini saqlash muhim vazifa hisoblanadi.

Sinergetik tahlil shuni ko‘rsatadiki, ijtimoiy tizimlarning murakkabligi va o‘zgaruvchanligi ularning o‘z-o‘zini tashkil etish va adaptatsiya mexanizmlari bilan bog‘liq. Barqaror rivojlanishni ta’minlash uchun tizimlar faol innovatsiya jarayonlariga moslashishi, yangi texnologiyalar va raqamli transformatsiyadan samarali foydalanishi lozim. Shuningdek, ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy barqarorlikni ta’minlash uchun tizimli yondashuv talab etiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ijtimoiy tizimlarning barqaror rivojlanishi uchun globallashuv va raqamlashtirish jarayonlarini to‘g‘ri boshqarish, tizimli tahlil qilish va innovatsion strategiyalarni ishlab chiqish zarur. Kelgusida ijtimoiy tizimlarning muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun ularning moslashuvchanlik va innovatsion salohiyatini oshirishga qaratilgan tadqiqotlarni davom ettirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Alikulov S. A., Rizaev I. I. Methodological problems of research of social systems //Theoretical & Applied Science. – 2020. – №. 2. – C. 717-720.
2. Zuboff S. The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power // PublicAffairs. – 2019. – 704 p.
3. Siebel T. M. Digital Transformation: Survive and Thrive in an Era of Mass Extinction // RosettaBooks. – 2019. – 256 p.
4. Van Dijck J., Poell T., de Waal M. The Platform Society: Public Values in a Connective World // Oxford University Press. – 2018. – 240 p.
5. Webb A. The Big Nine: How the Tech Titans and Their Thinking Machines Could Warp Humanity // PublicAffairs. – 2019. – 336 p.
6. Turkle S. Reclaiming Conversation: The Power of Talk in a Digital Age // Penguin Books. – 2015. – 384 p.
7. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution // Crown Business. – 2017. – 192 p.
8. Rizaev I. I. The structure of the social system as the basis for the self-organization of society //Scientific Bulletin of Namangan State University. – 2019. – T. 1. – №. 7. – C. 190-195.